

ВИДИ ТА ФОРМИ ВЗАЄМОДІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Олександр Олександрович ПРЯДКО,

*аспірант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

Розслідування воєнних злочинів в умовах збройної агресії проти України є складним, багатоаспектним і тривалим процесом, що потребує узгоджених дій значної кількості суб'єктів кримінального провадження. Масовість таких кримінальних правопорушень, специфіка місця та способу їх учинення, значний обсяг доказової інформації, наявність потерпілих і свідків у вразливому стані, а також міжнародний характер окремих доказових джерел зумовлюють необхідність ефективної взаємодії між слідчими, прокурорами, оперативними підрозділами, експертними установами, військовими формуваннями, органами місцевого самоврядування, міжнародними інституціями та представниками громадянського суспільства.

У криміналістичній та кримінальній процесуальній площині взаємодію під час розслідування воєнних злочинів доцільно розглядати як організовану, нормативно врегульовану та тактично узгоджену діяльність уповноважених суб'єктів, спрямовану на своєчасне виявлення, фіксацію, вилучення, перевірку й використання доказів, установлення причетних осіб, забезпечення прав потерпілих і свідків, а також створення належних умов для подальшого судового розгляду. Її зміст не обмежується лише обміном інформацією між органами досудового розслідування та оперативними підрозділами, а охоплює планування розслідування, координацію слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, залучення спеціальних знань, проведення експертиз, використання цифрових технологій, опрацювання відкритих джерел інформації та міжнародно-правову допомогу. З огляду на що логічним етапом наукового дослідження є визначення видів і форм взаємодії під час розслідування воєнних злочинів, оскільки саме через них відповідна взаємодія набуває конкретного організаційного, процесуального й тактичного вираження. Якщо сутність взаємодії розкриває її внутрішній зміст, принципи визначають вихідні засади організації спільної діяльності, а завдання та значення характеризують її функціональне призначення, то види й форми взаємодії дають змогу встановити, в яких напрямках, між якими суб'єктами, за допомогою яких засобів і в яких організаційно-процесуальних межах вона фактично реалізується. Саме тому їх дослідження має не лише теоретичне, а й безпосередньо прикладне значення для формування ефективної моделі досудового розслідування воєнних злочинів.

У кримінальному провадженні загалом взаємодія може набувати різних проявів залежно від суб'єктного складу, процесуального статусу учасників, характеру виконуваних завдань, етапу розслідування, змісту слідчої ситуації, джерел доказової інформації, ступеня процесуальної регламентації

та рівня організаційної узгодженості. Водночас у провадженнях про воєнні злочини питання класифікації видів і форм взаємодії ускладнюється міжнародно-правовою природою цих кримінальних правопорушень, багато-суб'єктністю розслідування, необхідністю поєднання внутрішньої та зовнішньої координації, залученням військових формувань, рятувальних служб, експертних установ, міжнародних організацій, іноземних компетентних органів, громадськості та медіа, а також проведенням процесуальних дій в умовах підвищених безпекових ризиків, обмеженого доступу до місць подій і значного обсягу різномірної доказової інформації. За таких умов види взаємодії відображають її структурну диференціацію за суб'єктами, напрямками, рівнями, етапами та характером зв'язків між учасниками спільної діяльності, тоді як форми взаємодії характеризують конкретні способи її практичної реалізації, зокрема процесуальні, організаційні, організаційно-тактичні, інформаційні, консультативні, експертні, технічні, комунікаційні та міжнародно-правові прояви узгодженої діяльності.

При цьому особливої уваги потребує співвідношення понять «вид» і «форма» взаємодії, оскільки в науковій літературі вони нерідко використовуються як близькі або навіть взаємозамінні категорії [1, с. 125–131; 2, с. 447–448], що може призводити до термінологічної невизначеності та ускладнювати побудову цілісної класифікації [3, с. 392–393].

На наше переконання, види взаємодії доцільно розглядати як більш загальні класифікаційні моделі, що відображають її основні напрями та різновиди залежно від обраного критерію, тоді як форми взаємодії слід розуміти як зовнішньо виражені способи організації й здійснення спільної діяльності відповідних суб'єктів. Саме такий підхід дозволяє уникнути змішування різномірних характеристик взаємодії та забезпечити послідовний аналіз її внутрішньої, зовнішньої, міжвідомчої, міжсуб'єктної, міжнародної, процесуальної й непроцесуальної складових. У контексті розслідування воєнних злочинів це має принципове значення, оскільки ефективність документування, доказування та подальшого притягнення винних осіб до відповідальності значною мірою залежить від того, наскільки правильно визначено вид взаємодії, обрано адекватну форму її реалізації, забезпечено належний розподіл компетенції між суб'єктами та погоджено алгоритм їхніх спільних дій з урахуванням конкретної слідчої, оперативної, безпекової й міжнародно-правової ситуації. З огляду на це подальший розгляд видів і форм взаємодії під час розслідування воєнних злочинів має бути спрямований на вироблення науково обґрунтованої класифікації відповідних проявів спільної діяльності та визначення їх практичного значення для організації ефективного досудового розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень.

При цьому зауважимо, що особливого значення в цій категорії кримінальних проваджень набуває належна координація дій усіх учасників розслідування, оскільки помилки на початковому етапі фіксації слідів воєнного злочину можуть призвести до втрати доказів або ускладнення їх подальшого використання. Водночас взаємодія має ґрунтуватися на принципах законності, процесуальної самостійності слідчого, поваги до прав людини, безпеки учасників кримінального провадження, об'єктивності, оперативно-

сті та допустимості доказів. Саме тому дослідження видів і форм взаємодії під час розслідування воєнних злочинів є актуальним як для розвитку криміналістичної теорії, так і для вдосконалення практичної діяльності органів правопорядку в умовах воєнного стану.

Отже, види і форми взаємодії під час розслідування воєнних злочинів становлять взаємопов'язані, але не тотожні наукові та практичні категорії. Види взаємодії відображають її основні напрями, рівні та суб'єктний склад, тоді як форми характеризують конкретні способи організації й реалізації узгодженої діяльності уповноважених суб'єктів у межах кримінального провадження. Такий підхід дає змогу системно розмежувати внутрішньовідомчу, міжвідомчу, міжнародну, процесуальну, непроцесуальну, інформаційно-аналітичну, експертну, організаційно-тактичну й інші складові взаємодії, не змішуючи їх змістовні й зовнішні прояви.

У кримінальних провадженнях щодо воєнних злочинів ефективність взаємодії набуває особливого значення, оскільки саме від належної координації дій слідчих, прокурорів, оперативних підрозділів, експертів, військових формувань, міжнародних інституцій та інших залучених суб'єктів залежить своєчасність і повнота документування події злочину, збереження доказової інформації, забезпечення прав потерпілих і свідків, а також подальша перспектива притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. В умовах воєнного стану така взаємодія має бути не лише оперативною, а й чітко організованою, законною, безпечною та зорієнтованою на допустимість отриманих доказів.

З огляду на викладене, наукове осмислення видів і форм взаємодії під час розслідування воєнних злочинів має важливе теоретичне та прикладне значення. Воно сприяє виробленню більш упорядкованої класифікації взаємодії, удосконаленню алгоритмів спільної діяльності суб'єктів досудового розслідування та підвищенню результативності кримінального провадження у справах про найтяжчі порушення міжнародного гуманітарного права. Саме тому подальше дослідження зазначеної проблематики є необхідною умовою формування ефективної криміналістичної моделі розслідування воєнних злочинів в Україні.

Список використаних джерел

1. Малюга В.М. Форми, види і тактичні засоби взаємодії слідчого у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 125–131.
2. Мирівська А.В., Комаринська Ю.Б., Патик Л.Л. Взаємодія слідчих та працівників оперативних підрозділів під час розслідування кримінальних правопорушень. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 446–449. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/106>
3. Пчеліна О.В. Теоретичні засади формування та реалізації методики розслідування злочинів у сфері службової діяльності: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2017. 568 с.